

Jezikoslovne drobtinice.

Zastran „skutnika“.

Leta 1850 je gospod J. O. Lepstanski v „Novicah“ na strani 3. javil: „Beseda „skutnik“ je zlo v navadi v Semču, po Černomeljski in Metliški okolici. „Skutnik“ pravijo takemu fantu, ki ga kaki zakonski starši, kateri svojih otrok nimajo, za svojega sina vzamejo, in mu svoje posestvo ali kmetijo v last dajo, in ga oženijo, naj bo že fant njih rodovine ali ne. — Takim pravijo „skutnik“ ali „skutnek“. To za gotovo vem.“

To poterdo je overgel gosp. J. Kapelle na 16. strani tistega tečaja z naslednjimi besedami: „Gospod J. O. Lepstanski so pomen besede dobro zapopadli, besedo samo na sebi so pa napčno zapisali. Ne „skutnik“ ampak „skupnik“ se takemu fantu pravi, ktereगतुकajšni kmet za svojega sina k sebi vzame itd.“

Ker nabiravci slovenskih besed ne vejo zdej komu bi verjeli, povém jaz tu očitno: da ima gosp. Lepstanski prav, da se res tu pravi takemu fantu „skutnik“ in dekletu „skutnica“ od besede „skūt“. Oče je menda tako dete del, da mu je na stegni s podroke sedelo, kar še zdej Žumberčani velé: dete mu sedi u skūtu. Beseda „skupnik“ pride od skupej in preveč zapopada.

Da se tedaj vsaka zmesnjava o ti besedi odstrani, pričakujemo s polnim pravom od gosp. Kapelle-ta, da bo ko pošten mož svojo poterdo overgel in preklical. Sploh pa nabiravci slovenskih besed bodite v vsem natančni in pazljivi!

Kobe.

Grad, gradjanski, a, o, grajski, a, o.

Grad pomeni v slovenskem jeziku: Burg, Schloss, allenfalls eine feste Stadt, Festung, — in grajski, a, o (gradski), kar je gradu lastnega, herrschaftlich; od „grada“ pride grašina, grajsina.

V ilirskem jeziku imenujejo pa v obče vsako mesto — Stadt — grad, — gradjanin, Bürger, Städter, — gradjanski, a, o, städtisch, bürgerlich. To je vse pravo in dobro, — ali napačno je, da na Horvaškem itd. rabijo besedo „gradjanski, a, o“, ktera stricte le den Bürger = Städter pomeni, za „Bürger“ v obširnem pomenu državljanskem. Velika velika pomota je tedaj, da predstavljajo bürgerliches Gesetzbuch itd. z „gradjanski zakonik“. Je li so postavle, ki jih zapopade „bürgerliches Gesetzbuch“, edino le za gradjana = mestnjana veljavne, ne pa za vsacega državljana, naj živi v gradu (mestu) ali v vasi na kmetih?! Ako spisatelj, ki niso pravoslavci, ti pomen mešajo, jim ni za zlo vzeti, — da pa tako tudi pravoslavci ravnaajo, je čudno. Deržavljan-ski zakonik, deržavljan-sko pravo itd. je prava beseda za „bürgerlich“ v takim pomenu. Še mnogo drugih besed bi imeli omeniti, kakor na priliko: ark za „Bogen vom Papier“, kar je le „Bogen (arcus) eines Gewölbes“ itd., — al namest tega raji prosimo: naj bi se ne samim nam Slovencom vzajemnost ne priporočevala, temuč vsim sorodcem. Tudi mi Slovenci imamo v svojem jeziku mnogo dobrega blaga, ki pa je, žalibože! ptujica celó našim bližnjim bratom. V.

Ozír v stare čase.

Pad Carigrada 29. majnika 1453.

Ravno je 400 let preteklo, kar je Konstantinopol, glavno mesto nekdanjega imenitnega gerško-bizantinskega cesarstva. Turkom v oblast prišlo. Po dvemesični oblegi ga je premagal sultan Mahomed. Od tega časa so Turki se vsedli v naš del sveta.

Popis pada Carigradskega bi utegnil ravno sedaj, ko so oči celega sveta sopet na to mesto obrnjene, bravcem „Novic“ mikaven biti; podamo ga nekoliko okraj-

šanega, kakor smo ga v 1850letnem tečaji „Slovenije“ natisniti dali večidel po popisu Hamer-Purgstalomem.

V izhodu Tracije stoji na sedem hribih, enako staremu Rimu, Carigrad ali Stambul. Zidala sta ga Bicané in pozneje Konstantin, od katerih je tudi imeni Bicané in Konstantinopol dobil. Greki so ga tudi Antuza (cveteče mesto), Arabci pa Farruk (ločivno mesto) imenovali, ker Europo od Azie loči.

Carigrad, zapovedovavec dveh morjev in dveh delov sveta, naj večo trgovavsko mesto izhoda in zahoda, je od dveh krajev od morja obdan in se le na tretji strani s suho zemljo Tracije derži. Proti jugu gleda na Propont in Helespont, proti izhodu na sedmeroberdne bregove Bospora in na viharo černo morje. Na južnem iztoku Bospora leži v vsaki vihari varna luka, ki se je nekdanj po svoji podobi in naravnem bogastvu „zlati rog“ imenovala. Luka je prvo, breg Proponta drugo, deželna stena tretjo trivoglato stran mesta varovala; na bregu morja je stal le en sam zid brez rova, na deželo pa dva s širokim in globokim prekopom; na vsakem treh voglov vterjen grad v zrak moleč. Na enem koncu luke se je vidil grad in cerkev sv. Demetria, na drugem koncu berdo Kynegion imenovano, na tretjem koncu mesta je Kyklobion ali Pentapyrgion, to je, petturnata terdajava, v zrak molela, pozneje pod imenom „sedem turnov“ po celem svetu znana. Na straneh mesta ste bile dve luki, krog katerih so stala krasna poslopja in ne dalje od tod več cesarskih gradov.

Na drugej strani proti morju je bilo dvakrat sedem vrat proti lukí; na deželo so bila prva vrata imenovana Kaligaria, druga Myriandri ali Polyandri, to je, vrata tisuč mož, zato tako imenovana, ker so zidarji, ko so od dveh strani mestno ozidje zidali, tukaj skupaj prišli, katerih je na tisuče bilo. Že ko so Avari to mesto oblegli, je pri tih vratih hud boj vstal; pri turški oblegi pa so se bojevali pri tretjih in srednih, pri vratih sv. Romana, ki imajo še dandanašnji ime Top kapusi od strašnega topa, ki je bil pred ta vrata postavljen. Tu sta stala dva stolpa, sv. Romana in Bagdanski stolp. Potem so druga vrata, skoz ktera derži pot k virnemu poslopju, potem čez Regij v Selymbrio.

Zadnja so imenovana zlata vrata, skoz ktera so zmagovavci slovesni vhod pričeli. Kmalo po zadujem zmagnem vходу Grekov so bila zazidana iz straha, da bi se prerokba, da bode skoz ta vrata sovražnik mesto vzel, ne dopolnila. Ravno zavolj tega straha so bila na nasprotni strani podzemeljska zazidana, pa potem spet narejena, skoz ktera so Turki v mesto prihruli; zlata vrata so bila zaperta, in prerokba se še ni spolnila, na ktero sami Turki verjejo, da jim bodo skoz ta vrata enega dne spet kristjani mesto svojih očetov vzeli.

(Dalje sledi.)

Novičar iz slavenskih krajev.

Iz Černomeljske okolice 11. junia. „Kjer je naj večja sila, je božja roka naj bolj mila“ — je stari pregovor in res je taka. Huda, prehuda bi nam se godila, ako bi naša, lani v vašem listu prerokovana kervava revšina po blagih gg. deželnemu poglavaru grofu Chorinskem in okrajnem Jožefu Derbiču do milega serca Franca Jožefa ne bila dospela. Ljudje so ravno vidoma hirati in na poti tu in tam pešati začeli, kar pride od zgorej pomoč in mi delimo med glada mlohave cesarski dvopek. Okrajni poglavar gosp. Jožef Derbič, ki ima pač na pravem mestu um in serce, skerbí za to zapuščeno okolico kot oče za svoje otroke, pa ne bežnim temuč trajnim načinom, ker po napravi prikladne ceste ti okolici pot pripravlja, po katerem bo v napredek svoj pridél lagle med svet spečevala.

Pred sv. Medardom tisto noč je bil grozen naliv po kočevskih hribih proti Toplicam: zemlja je s hribov odnašala, stern, fažol in koruzo pokončalo; tudi je zidan most iz pod Tabora proti Poljanici poderlo. — Po naših hribih je stern pod snegom hudo pognila; krompir gré se le zdej iz zemlje; fažol in pšenica bledita; grojzdje herli, ker mu sončni sij neugaja; snega je bilo po naših dragah do 4. junia dovelj. Mi se nekako le preradi zgodej hvalimo; belih Krajncov pregovor pa pravi: na pohvaljene jagode velike canje ne nosi. Bog daj, da bi tako ne bilo!

Kobe.

Iz Št. Kociana na Dolenskem 6. junia. Z. Letos se nam je bogata letina obetala, in nas je za zadnje tri slabe leta že tolažila, v katerih se je veliko naših gospodarjev zlo zadolžilo, ki so kruh kupovati mogli, v Karlovec svoje denarce znesli in se skoraj vsega znebili. Pa pregosto in preobilno letošnje deževanje je začelo naše upanje kar zlo pomanjševati. Travniki so res zali in sterni velike; ali zerno kaže redko, ječmen snit zlo napada in se bojimo tudi za pšenico. Sadje se je zrazun češinj in jabelk zlo osulo, in jarina je slaba, posebno koruza blede in revna, ker jo preobilna mokrota nadlegva in ji gorkote manjka. Nar bolj pa nas straši po naših vinskih gorah na tertnih listih nova uima, plesnjivec namreč, ki se je začel pogostoma prikazovati, in od kterega so že vlni gorkejši laške in druge dežele veliko škodo terpele. Skorej vsaka terta ima čudno gram-pasto, in kakor garjevo, bradovičasto listje od zunej, od znotrej pa belo in plesnjevo. Nihče se kaj tacega ne spomni. Bojimo se, da bo grojzdje, ki ga je obilo zaroda, ravno tako bolehalo. Bomo v „Novicah“ nasvetovano zdravilo, žveplo, poskusili, in menimo, ga enako maveu (gipsu) v prahu po tertji in po vino-gradu sejati, da ga potlej naj dež v zemljo vtepe; bo boljši, namest listje ali pa tudi grojzdje v žvepleno vodo namakati, ker mislimo, da bolezen ni le v listih in v grojzdji, marveč v celi terti, tudi v zemlji in korenini, ne pa v zraku. Morebiti bi pepél, živo apno, solitar, tujevic, ogelni prah, ali pa kremen v prah zmležen in z živim apnom zmešan pomagal. Bomo vse to poskusili in izid naznanili *). Morebiti pa, in berž ko ne, preobilni solitar in solitarjeva kislina v zemlji to boleznin dela, in tudi v krompirju, ker zlo gnojni vinogradi in zlo gnojne njive nar več take boleznin kažejo in solitarjeva kislina enake prikazni nareja. Če bi to bilo, bi bilo res žveplo nar boljši zdravilo (antidot).

Iz spodnje okrajne Ribniške doline 9. junia. J. C. Dasiravno je že naša „Velkagora“ vsa zelena, se še semtertje dobí sneženih zametov po nji. Ker je po naših hribih in tudi po naši dolini kmalo po novem letu in posebno 14. malega travna toliko snega padlo, zavoljo snežnice, ktera je po polji vse struge in rupe napolnovala in njive namakala, do 6. velikega travna ni mogel kmet ne turšice ne krompirja saditi. Turšica je komaj ti teden za okopovanje dorasla, krompir pa še ne. Rakitnišica, ktera blizo vasi Blate na enkrat spod „Velke gore“ tako močna izvira, da žago in malin zraven izvika s štirimi tečaji goni, četert ure med poljem in travniki po zemlji teče, ne raka, ne ribe v sebi nima, pet malnov in dvé žagi goni in se pri Rakitnici spet v zemljo zgubi, je že od božica tolika, da so kolesa malnov in žag vedno pod vodo. Snežnica in lijaki so nam napravili tedaj pozno letino; Bog daj le bolj osušno poletje in gorko jesen! Nam je snežnica vzela veliko vsejane pšenice, reží in ječmena, pa vendar ne toliko, kakor jesenska povodinj leta 1851, ktera nam je, po malem

rečeno, več kot 400 mernikov posejane pšenice, vso rež in ječmen po polji uničila. Kar je snežnica polje zapustila, raste vidno lepa pšenica in drugi mali ostanjki sternine, posebno pa merva.

Iz Ljubljane. Od Dunajske umetniške družbe spet v Ljubljano poslane podobe (kipi) austrijskih in ptujih malarjev so v reduti na Št. Jakobškem tergu na ogled postavljene. Vsak kdor 10 krajc. plača, zamore 64 razpostavljenih podob ogledovati, ktere večidel so prav lične in nektore celo izvrstne; prav bi bilo, da bi takošne razpostave nobeden naših malarjev tudi iz dežele ne zamudil. Veselilo nas je v ti razstavi tudi viditi podobo Kristusa in Marie, ktero je naš domači podobar Zajc France iz gipsa hvalevredno izrezal in tu na ogled in prodaj postavil. — Bivši c. k. sodnijski aktuar in vrednik nekdanjega Novomeškega časnika „Sloveniens Blatt“ gosp. Polak je 6. majnika na Dunaji umrl.

Novičar iz mnogih krajev.

C. k. ministerstvo denarstva je naznanilo v navadnem mesečnem razglasu, da se je znesek cesarskega papirnega denara mesca majnika v vsem za 3 mil. 290.179 fl. zmanjšal. — Ravno to ministerstvo naznanja, da nemške papirne šestice so le do konca tega leta še veljavne; naj jih tedaj vsak, kdor jih kaj ima, do tistega časa spečá ali za plačilo pri ces. kasah ali naj jih zamenja za sreberne šestice; ogerske enake šestice ostanejo še veljavne. — Nova postava za somnje po vsih cesarskih deželah pride kmalo na dan; kakor se sliši, se ima tistim krajem pred vsim pravica za somnje podelovati, ki so blizo železnice. — 11. dan t. m. so k pogrebu spremili na Dunaju visoko zaslužnega ministra grofa Stadion-a, od kterega se smé reči, da je za blagor države daroval življenje svoje. V posebno blagem spomínu je gotovo našim bravcem iz Teržaškega slavni mož, ki je ondi za šole si toliko prizadeval in že v letu 1846 veliko čisto slovenskih bukev z novim pravopisom natisniti dal, ktere so iz perva slovenske šole tudi družih dežel le iz Tersta dobivale. — Ban Jelačić je v tolažbo silne revšine v Karloški okrajni, v kateri se je več družin le s travo in listjem preživilo, 2000 fl. razdeliti dal. — Zastran Turškega se še zmiraj nič ne zvé: kaj da car misli storiti. Toliko je gotovo, da je angleška vlada ukazala poveljniku vojnih bark: naj se bliža barkam francoske vlade, in bliže pomaknejo vse Dardanelam. Tudi to je po pripovedbi časnikov gotovo, da se ruska armada za vojsko pripravlja, kakor tuditurška, — al zavolj pripravljanja k vojski šeni treba, da bi morala vojska biti. 4. dan tega mesca je nek rusovski car še vnovič 8 dní odloga dal turški vladi: ali se hoče vdati terjatvam njegovim ali ne. — Turki so terdnjavo Žabljak spet popravili. — Arhimandrit iz Ostroga bo nek za vladika Černogorskega v Petrogradu posvečen. — Knez Černogorski je razdelil 200 častnih svetinj „za vero i hrabrost“ med Černogorce, ki so se v poslednji turški vojski naj slavniši obnašali.

Pesmica o pomladi.

Minúl je zmerzovanja čas,
Topleji solnce greje nas.

Zbudila se narava vsa
Iz spanja je pozimskega.

Zelenje gajev, trat in host
Podí v gore snega belost.

Za snegom rozice cvetó,
Po njih čebele méd beró.

Po germih ptiči ferkajo,
Pojejo, gnejzda znašajo.

In potok brez ledú šumljá,
Ob njem pastirček se igra.

Vse se raduje, veseli,
Tud nam veselím bit' veli.

—č.

*) Prosimo.

Vred.